

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n lausunto 25.9.2020

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta ja maakuntien perustamista koskevaksi lainsäädännöksi

Kysymykset

Kysymyksiä uudistuksen tavoitteista

1. Voidaanko esityksellä kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä parantaa palvelujen yhdenvertaista saatavuutta? Jos ei, niin miten ehdotusta tulisi siltä osin muuttaa?

Tukiliitto ottaa esitettyihin lakiehdotuksiin kantaa erityisesti perus- ja ihmisoikeuksien, kuten YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 27/2016) kansallisen toimeenpanon näkökulmasta.

Tukiliitto pitää sote-uudistuksen keskeisiä tavoitteita (hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen, palvelujen yhdenvertaisuuden ja saatavuuden parantaminen sekä kustannusten kasvun hillitseminen) erittäin tärkeinä ja kannatettavina. Näiden tavoitteiden toteutuminen on edellytyksenä sille, että Suomi on jatkossakin vakaa ja toimiva hyvinvointiyhteiskunta, jossa heikoimpienkin asema on turvattu.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun siirtyminen kunnilta nykyistä vahvemman järjestäjätahon, eli sote-maakuntien vastuulle voinee edistää edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamista. Painopisteen siirtyminen peruspalveluihin, joita erityispalvelut tukevat, on järkevää niin inhimilliseltä kuin talouden näkökulmastakin katsottuna.

Tukiliiton kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset ja vastaavaa tukea tarvitsevat ihmiset. Osa heistä tarvitsee avukseen runsaasti päivittäistä apua ja tukea välttämättömiin toimiin. Palvelukokonaisuuksissa tulee huomioida myös runsaasti tukea tarvitsevat asiakkaat ja tarvittaessa heidän perheensä. Heidän kohdallaan järkevä ja yhteensovitettu palvelujen kokonaisuus on vielä merkittävämpi kuin muilla kansalaisilla. Oikea-aikainen ja palvelutarpeeseen nähden oikein sovitettu kokonaisuus ehkäisee raskaampien palvelujen tarvetta tai ainakin siirtää tarvetta kauemmas. Oikea-aikaisen hoidon ja avun sekä kustannusten hallinnan kannalta palveluohjaus nousee keskeiseen rooliin. Myös järjestölähtöisen toiminnan pitää olla sitä tarvitsevan ulottuvilla. Tukiliitto katsoo, että palvelujen järjestäjän on huolehdittava myös siitä, että asiakkaat saavat palveluohjauksen yhteydessä tietoa alueen järjestölähtöisestä toiminnasta.

Kehitysvammaiset ihmiset tarvitsevat usein perusterveydenhuoltoa, erikoissairaanhoidon ja erilaisia sosiaali- ja vammaispalvelulakien mukaisia palveluita samanaikaisesti. Tällä hetkellä eri toimialueiden välillä on huomattaviakin raja-aitoja. Maakuntauudistus tuo hyvän mahdollisuuden näiden raja-aitojen madaltamiseen ja järkevien palveluketjujen luomiseen. Tämä näkyy parhaimmillaan asiakkaille oikeapaikkaisena ja oikea-aikaisena palveluna ja järjestäjälle taloudellisena järkevyytenä.

Uudistuksen seurauksena kehitysvammaisten erityishuollosta vastaavat erityishuoltopiirit ollaan lakkauttamassa, minkä vuoksi on tärkeää varmistaa, että riittävä kehitysvamma-alan (kuten kehitysvammalääketieteen, psykososiaalisen tuen, neuropsykiatrisen valmennuksen ja kommunikaation ohjauksen) osaaminen säilyy ja sitä myös kehitetään eteenpäin sote-maakunnissa, ja kehitysvammaiset ja vastaavaa tukea tarvitsevat ihmiset, kuten monet autismikirjon henkilöt, jatkossakin saavat palveluita yhdenvertaisesti. Tiettyjä, erityisen vaativia toimintoja voi olla tarpeen keskittää myös koko valtakunnan tasolla, ja myös tämä tulisi huomioida uudistuksessa. Samalla on varmistettava, että palvelu- ja konsultointipolut ovat toimivia ja että erityispalvelut ovat asiakkaiden saavutettavissa yhdenvertaisesti kaikkialla Suomessa.

On erinomaista, että nykyisten erityishuoltopiirien erityisosaamiseen liittyvistä palveluista/osaamiskeskuksen organisoinnista päättää sote-maakunta. Tällöin pystytään parhaiten huomioimaan alueelliset näkökohdat, olosuhteet ja tarpeet sekä mahdollisuudet yhdenvertaisuuteen ja terveyserojen kaventamiseen. Tällöin on välttämätöntä osallistaa ja kuulla alueellisia vammaisjärjestöjä.

Jotta eri sote-maakuntien välille ei muodostu eroja palveluiden laadussa ja/tai saatavuudessa, on tärkeää, että uudistuksen toteuttamiseen sekä palveluiden käytännön järjestämiseen on riittävästi valtakunnallista ohjausta. Näiltä osin on tärkeää ohjata riittävästi myös ehdotetun sote-järjestämislain 34 §:n tarkoittamien sote-maakuntien yhteistyösopimusten valmistelua ja toimeenpanoa.

Ohjauksen ohella sote-uudistuksen onnistumisen ja sen tavoitteiden saavuttamisen edellytyksiä ovat riittävät resurssit ja vahva valvonta, jota omavalvonta ei voi korvata. Valvonnan pitää olla sosiaali- ja terveysministeriön ohjauksessa.

Ehdotettua sote-uudistuskokonaisuutta voidaan pitää yhdenvertaisuuden näkökulmasta pääosin kannatettavana. Uudistusta toteutettaessa on kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota esteettömyyteen ja saavutettavuuteen. Uudistuksessa tulisi ottaa huomioon esimerkiksi se, että lähipalvelut eivät voi olla pelkästään digitaalisia, vaikka niiden käyttö helpottaa asiointia joidenkin asiakasryhmien kohdalla. Kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien ihmisten saatavilla tulee olla myös kasvokkaisia palveluita ja lisäksi riittävästi tukea digitaalisten ja muiden palvelujen käyttämiseen. Edellä mainittujen seikkojen lisäksi sosiaali- ja terveystalvolutu koskevan tiedon on oltava saavutettavaa, ja tutkimusvälineiden käytön tulee olla esteetöntä.

Sosiaali- ja terveystalvolutu yhdenvertaisuus edellyttää myös YK:n vammaissopimuksen vaatimia kohtuullisia yksilöllisiä mukautuksia. Koska kehitysvammaisten ihmisten yksilöllisessä kohtaamisessa on puutteita sekä perus- että erityissairaanhoidossa, Suomessa voitaisiin esimerkiksi kehittää ja ottaa käyttöön niin sanottu terveys- tai sairaalapassi, jota NHS käyttää Britanniassa. Passissa asiakas tuo esille sen, miten hän toivoo itseään kohdeltavan erilaisissa hoito-, tutkimus- ja kuntoutustilanteissa, ja millaisia terveyteen sekä turvallisuuteen liittyviä tarpeita hänellä on.

Yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää myös sitä, että vammaisten henkilöiden palveluissa kiinnitetään huomiota muun muassa sairauksien ennaltaehkäisyyn: esimerkiksi kommunikaation haasteet eivät saa johtaa siihen, että hoitoa vaativia sairauksia ei havaita ajoissa.

Sosiaali- ja terveystalvolutu yhdenvertaisuutta koskevien tavoitteiden osalta on kiinnitettävä huomiota myös ihmisten toimeentuloon liittyviin kysymyksiin. Monet kehitysvammaiset ja vastaavaa tukea tarvitsevat ihmiset elävät köyhyudessa (käytännössä

koko aikuiselämänsä takuueläkkeen ja hoitotuen varassa), mikä saattaa osaltaan johtaa siihen, että nämä ihmiset jäävät joidenkin sosiaali- ja terveystalouden ulkopuolelle esimerkiksi asiakasmaksujen takia. Sote-järjestelmän uudistamiseen kytkeytyvissä substanssilajeissa, kuten asiakasmaksulaissa, on huomioitava se, etteivät toimeentuloon liittyvät seikat saa muodostua osallisuuden esteiksi sosiaali- ja terveystalouksissa. Jos palveluista perittävä asiakasmaksu vaarantaa asiakkaan toimeentulon, sote-maakunnan tulee oma-aloitteisesti alentaa asiakasmaksuja tai jättää ne kokonaan perimättä.

Kielellisten oikeuksien näkökulmasta tulee varmistaa myös muiden kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien ihmisten palvelut, kuten saamea tai viittomakieltä äidinkielenään puhuvien sekä puhetta korvaavia kommunikaatiotapoja käyttävien ihmisten palvelut. Lisäksi uudistuksessa on huomioitava selkokielen tarvitsijat.

Tukiliitto haluaa kiinnittää huomiota hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen (HYTE) rooliin sote-uudistuksessa. Sote-järjestämistä siirtäminen kunnilta sote-maakunnille ei saa johtaa siihen, ettei kunnilla ole jatkossa riittäviä resursseja hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen, kun otetaan huomioon muun muassa uudistuksen vaikutukset kuntatalouteen. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen edellytykset on varmistettava, jotta sote-uudistus voisi saavuttaa sille asetettuja tavoitteita.

Myös järjestöjen rooli on HYTE-näkökulmasta katsottuna keskeinen, ja järjestöjen toimintaedellytysten varmistaminen on tärkeä edellytys sote-uudistuksen tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Sosiaali- ja terveysministeriön luonnoksessa todetaan yhtäältä, että järjestöjen toiminnot täydentäisivät julkisia palveluja uudistuksen jälkeen kuten nykyisinkin (s. 310). Toisaalta järjestöjen roolia koskevat ehdotetun sote-järjestämislain säännökset eivät ole velvoittavia siten, että järjestöjen rooli julkisten palvelujen täydentäjänä olisi lain nojalla turvattu uudistuksessa.

Järjestöjen rooli tulisi huomioida vahvemmin. Järjestöjen rahoitukselle on löydyttävä kestävä ratkaisu. Sote-järjestöt ovat lähellä asiakasta ja tukevat haavoittuvassa asemassa olevia ihmisryhmiä.

Järjestöjen rooli maakunnissa ei ole vain julkisia palveluja täydentävä, vaan järjestöt tuottavat sellaisia palveluja ja neuvontaa, jota julkinen palvelujärjestelmä ei tuota esim. vertaistukiryhmät, matalan kynnyksen kohtaamispaikat, neuvontapuhelimet ja kriisiapu. Järjestöt voisivat jopa ottaa suuremman roolin maakuntien kuntien alueella jatkossa HYTE-toiminnan järjestämisestä, varmistaen näen toiminnan yhdenvertaisen saatavuuden kaikille kuntalaisille maakunnassa.

Kannatamme SOSTE:n ehdotuksesta antamassaan lausunnossa tekemää esitystä, että jokaisessa sote-maakunnassa tulisi olla virallinen yhteistyöelin sote-maakunnan ja järjestöjen yhteistyölle ja että sote-maakunnat velvoitetaan nimeämään vastuutaho järjestöyhteistyöhön.

Vammaispalvelut ovat suurelta osin sosiaalipalveluja. Sote-uudistusta toteutettaessa on niin ikään varmistettava, etteivät sosiaalipalvelut jää entistä pahemmin terveydenhuollon palvelujen jalkoihin.

Tukiliitto on huolissaan vammaispalveluiden osaamisesta. Palveluja pitää saada läheltä, mutta vaativampien vammaispalveluiden erikoisosaamisen keskittäminen sote-maakunnassa ja tarvittaessa laajemmalla yhteistyöalueella tai valtakunnan tasolla Vammaisfoorumin loppusyksystä 2019 ministeriölle esittämällä tavalla osaamiskeskuksiin, jotka tekevät kiinteästi yhteistyötä alueen peruspalveluiden ja erikoissairaanhoidon kanssa,

on yksi mahdollinen ratkaisu. Myös sosiaalialan, mukaan lukien vammaispalveluiden, tutkimukseen ja kehittämiseen tulee kiinnittää riittävästi huomiota ja varata riittävät resurssit.

Jo palveluiden ja rakenteiden suunnittelussa pitää mukana olla eri ikäisiä vammaisia ihmisiä sekä heitä edustavia järjestöjä. Vammaisneuvostoilla tulee olla todellista valtaa (vrt. vähemmistökielen lautakunta), ja niitä tulee osallistaa kaikissa palveluissa, ei pelkissä vammaispalveluissa.

Yksi huomionarvoinen seikka sote-uudista koskevassa ehdotuksessa on se, että sote-keskuksia ei mainita luonnoksessa lainkaan. Jatkovalmistelussa olisi syytä selkeyttää, miten sote-uudistus suhteutuu jo käynnissä olevaan sote-keskusohjelmaan, joka jo tällä hetkellä ilmentää sote-palvelujärjestelmän uudistamista käytännön tasolla. Valmistelussa olisi syytä ottaa nykyistä selkeämmin kantaa myös perhekeskusten asemaan sote-uudistuksessa. Luonnoksessa viitataan perhekeskusten kehittämistyöstä saatuihin hyviin tuloksiin, mutta niiden asema jätetään luonnoksessa verrattain avoimeksi: ”[s]otemaakunnassa olisi mahdollisuus jatkaa perhekeskusten kehittämistyötä lasten ja perheiden palvelujen yhteensovittamiseksi.” Tukiliitto pitää kannatettavana, että jo toimiviksi havaittuja rakenteita ja toimintatapoja tosiasiallisesti hyödynnetään uudistusta toteutettaessa. Myöskään osaamis- ja tukikeskusten mahdollinen rooli sote-uudistuksessa ei käy ilmi luonnoksesta.

Jotta sote-keskukset aidosti pystyisivät toimimaan ihmis- ja asiakaslähtöisesti, järjestöjen tarjoaman matalan kynnyksen tuen, ehkäisevän toiminnan ja neuvonnan jalkautuminen osaksi sote-keskuksia tulee varmistaa ja luoda sille edellytykset.

Jos perustettaisiin Vammaisfoorumin ehdotuksen mukaisesti osana sote-maakuntien organisaatiota toimivia vammaispalveluiden osaamiskeskuksia, sote-keskuksille jäisi kuitenkin iso rooli vammaispalvelujen toteuttamisessa. Hoito- ja palveluketju voidaan varmistaa vahvalla konsultaatiolla perustason ja erityispalvelujen välillä sekä jalkautuvilla palveluilla. Palveluiden yhteensovittaminen ei saa jäädä asiakkaan vastuulle. Osaamisen jalkauttaminen paikallistasolle on välttämätöntä, jotta välttyään kasvottomalta päätöksenteolta.

On huomattava, että sote-keskukset voivat huolehtia vammaisten ihmisten perustason palveluista eli kaikkien vammaisten ihmisten tarvitsemien palvelujen keskittäminen ei ole tarpeen. Palveluintegraation varmistamiseksi sote-keskusten on tehtävä tiivistä yhteistyötä muiden peruspalvelujen kanssa.

Vammaispalveluiden asiakkaalle tehtävä asiakassuunnitelma ja sitä edeltävä huolellisesti tehty palvelutarpeiden arviointi ovat olennaisia välineitä palveluiden koordinoimien ja integraation varmistamiseksi. Asiakassuunnitelman tekemiseen on oltava riittävästi aikaa, osaamista ja tahtoa. Yksilöllisiin tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma on tehtävä moniammatillisesti ja yhdessä asiakkaan kanssa ja siinä on näyttävä asiakkaan ääni. Asiakkaan ääni on myös tosiasiallisesti huomioitava. Asiakassuunnitelman roolin on oltava niin vahva, että siihen kirjattujen asiakkaan yksilöllisten tarpeiden ohittaminen on likimain mahdotonta. Asiakassuunnitelman ja sen merkityksen olisi hyvä näkyä vahvemmin ainakin ehdotuksen perusteluissa. Asiakassuunnitelma on myös hyvä väline olennaisen tiedon tuottamiseen alueellisesta sote-palvelujen tarpeesta palvelujen tarpeen arvioinnin, riittävän rahoituksen ja järjestämisen tueksi.

Sote-palvelujen rahoitus olisi luonnoksen perusteella kokonaan yleiskatteellista. On syytä harkita, tulisiko rahoituksen joiltain osin olla korvamerkittyä, jotta kansalaisille pystytään takaamaan heidän tarvitsemansa palvelut. Näiltä osin tulisi kiinnittää huomiota erityisesti muun muassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen riittävään rahoitukseen.

Vahva julkinen järjestäjä on mielestämme hyvä lähtökohta sote-palvelujen järjestämiseen, mutta yksi ehdotuksen herättämä huolenaihe on se, korostuuko julkisten toimijoiden rooli siinä jopa hiukan liian paljon. Yksityisten palveluntuottajien toimintaedellytykset on turvattava esimerkiksi kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien ihmisten asumis- ja muiden palveluiden järjestämisessä myös jatkossa. Järjestötaustaisten yksityisen sektorin toimijoiden toimintaedellytysten turvaaminen on erityisen tärkeää, koska järjestöt pystyvät toteuttamaan oikea-aikaisia ja ihmisten yksilöllisiä tarpeita vastaavia sekä ihmisten itsemääräämisoikeutta tukevia palveluita monia muita tahoja paremmin.

2. Voidaanko esityksellä kehittää pelastustoimen palvelujen saatavuutta, yhdenmukaisuutta ja vaikuttavuutta valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti? Varmistaako esitys pelastustoimen pelastustoiminnan ja sosiaali- ja terveystoimen ensihoitopalvelujen synergiahyödyt? Jos ei, miten ehdotusta tulisi kehittää?

Tukiliitto korostaa näiltä osin esteettömyyden ja saavutettavuuden sekä tiedonkulun merkitystä. Muutoksissa on huomioitava mm. YK vammaissopimuksen 11 artiklan määräykset koskien hätätilanteita.

3. Toteutuuko demokratia esityksessä riittävällä tavalla? Jos ei, miten esityksen kansanvaltaisuutta voisi vahvistaa?

Demokratianäkökohtiin on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota sote-uudistuksessa, koska päätöksenteon taso siirtyy kauemmas kansalaisista. Yksittäisten kansalaisten yhdenvertaiset vaikutusmahdollisuudet on tämän vuoksi turvattava.

Suomea laintasoisena sitovan vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (YK:n vammaissopimus) 4.3 artiklan mukaan vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta. Kyseisen artiklan asettamat edellytykset on otettava huomioon uudistuksen toteuttamisen kaikissa vaiheissa ja myös palveluiden suunnittelussa, valmistelussa, toteuttamisessa ja seurannassa, kun uudet lait ovat astuneet voimaan. YK:n vammaissopimuksen 4.3 artiklaan olisi syytä myös nimenomaisesti viitata ehdotetun sote-maakuntalain 5 luvun 32 §:n perusteluissa.

Ehdotetun sote-maakuntalain 5 luvun 32 §:n tarkoittamilla vammaisneuvostoilla tulee demokratian toteutumiseksi olla riittävät resurssit ja aitoa vaikutusvaltaa sote-maakunnan toiminnan suunnittelussa, valmistelussa, toteuttamisessa ja seurannassa. Aivan kuten ehdotetun sote-maakuntalain 5 luvun 32 §:n perusteluissa todetaan, on tärkeää huolehtia vammaisten henkilöiden ja heidän omaistensa ja järjestöjen riittävästä edustuksesta ja siitä, että eri vamma- ja sairausryhmät, myös kaikkein eniten tukea ja palveluita tarvitsevat ihmiset, ovat edustettuna neuvostoissa. Kokemuksemme mukaan kuntien vammaisneuvostoissa on suhteettoman vähän kehitysvammaisia henkilöitä tai heidän edustajiaan.

Uudistuksessa on tärkeää luoda rakenteet, joissa osallisuus ja kuuleminen tapahtuvat tosiasiallisesti YK:n vammaissopimuksen edellyttämällä tavalla niin, että myös henkilöt, joilla on vaikeuksia ymmärtämisessä ja kommunikoimisessa esimerkiksi kehitysvamman vuoksi, voivat osallistua ja vaikuttaa asioihin, niin yleisellä tasolla kuin omissa asioissaankin. On esimerkiksi huolehdittava siitä, että käsiteltäessä kehitysvammaisiin henkilöihin liittyviä teemoja mukana on aina kehitysvamma-alan asiantuntemusta ja kokemusasiantuntijuutta ja että kehitysvammaiset henkilöt saavat tarvitsemansa tuen käsiteltävien asioiden ymmärtämiseen ja omien näkemystensä esiintuomiseen. Sote-maakunnan on huolehdittava siitä, että muun muassa vaikuttamistoimielinten toiminnassa käytetään tarvittaessa selkokieltä. Tästä olisi syytä ottaa nimenomainen maininta ehdotetun sote-maakuntalain 5 luvun 32 §:n perusteluihin. Selkokieltä ja kuvatukea on tarvittaessa käytettävä sekä asioiden suullisessa käsittelyssä että asiakirjoissa.

Kehitysvammaisille ja vastaavaa tukea tarvitseville ihmisille on tarjottava tosiasiallisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia myös muissa kuin suoraan vammaisuutta koskevissa kysymyksissä ja vaikuttamistoimielimissä, esimerkiksi nuorisovaltuustoissa.

Sote-maakuntalain 32 §:stä puuttuu vastaava säännös kuin kuntalain 28 §:n 1 momentissa: ”Vammaisilla henkilöillä sekä heidän omaisillaan ja järjestöillään tulee olla vammaisneuvostossa riittävä edustus.” Sote-maakunnan vammaisneuvoston osalta on tärkeitä sisällyttää vastaava sääntely myös sote-maakuntalakiin. Ei ole riittävää, että asia mainittaisiin vain hallituksen esityksessä.

Hallituksen esityksessä tulisi vähintäänkin suosittaa, että sote-maakunnan vammaisneuvoston puheenjohtajaksi tai varapuheenjohtajaksi ei valittaisi maakunnan palveluksessa olevia vammaispalvelun viranhaltijoita. Vammaisneuvoston tosiasialliset mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa vammaisia henkilöiden oikeuksien edistämiseksi vaarantuu, mikäli vammaispalvelun viranhaltija voi määritellä, mitä asioita vammaisneuvostossa käsitellään. Tällaisesta löytyy esimerkkejä nykyisessä järjestelmässä.

Osallistumisoikeuksien toteutumisen kannalta olisi tarpeen säätää sote-maakunnan vammaisneuvoston oikeudesta saada nähtäväkseen asiakirjoja vammaisia koskevista palveluhankkeista jo niiden valmisteluvaiheessa (asiakirjat, jotka viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 6 ja 7 §:n mukaan eivät ole vielä julkisia). Vammaisneuvostolla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa esimerkiksi vammaispalvelujen hankintamenettelyyn, jos vammaisneuvostolta voidaan evätä oikeus nähdä hankinta-asiakirjat ennen niiden lopullista hyväksymistä (maakuntahallituksessa).

Esityksen kansanvaltaisuuden vahvistamiseksi ehdotamme, että sote-maakuntiin palkataan itsenäisessä asemassa toimivia vammaisasiamiehiä, jotka parantaisivat vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Kunnallisista vammaisasiamiehistä on saatu hyviä kokemuksia. Vammaisasiamiehet ovat vahvistaneet vammaisneuvostojen työtä sekä tukeneet ja auttaneet osaamisensa ja verkostoidensa avulla virkamiehiä ja päättäjiä ottamaan omassa toiminnassaan huomioon esimerkiksi saavutettavuuteen liittyviä kysymyksiä.

Kysymyksiä sote-maakuntalaista

4. Muodostaako sote-maakuntalaki tarkoituksenmukaisen yleislain tulevien sote-maakuntien hallinnon ja talouden järjestämiselle?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

5. Sote-maakuntalain 6 §:ssä säädetään maakunnan mahdollisuudesta alueellaan ottaa hoitaakseen sen lakisääteisiä tehtäviä tukevia tehtäviä sekä harjoittaa vähäriskistä liiketoimintaa, joka tukee sen lakisääteisten tehtävien toteuttamista. Tukeeko ehdotettu sääntely maakunnan itsehallinnon toteuttamista?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

6. Sote-maakuntalain 5 luvussa säädetään sote-maakunnan asukkaiden osallistumisoikeuksista. Ovatko osallistumisoikeudet turvattu esityksessä riittävällä tavalla?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin (x)**
- ei
- ei kantaa

Tekstikenttään: Ehdotettu lainsäädäntö ei turvaa riittävällä tavalla myös niiden vammaisten henkilöiden vaikuttamismahdollisuuksia, joilla on vaikeuksia ymmärtämisessä ja kommunikoimisessa esimerkiksi kehitysvamman vuoksi. Ehdotetun sote-maakuntalain 5 luvun 32 §:n yksityiskohtaisiin perusteluihin tulee lisätä viittaus YK:n vammaissopimuksen turvaamiin osallistumisoikeuksiin. Vammaisneuvostoja ja muita vaikuttamiskanavia koskevissa säännöksissä on vähintään perustelujen tasolla huomioitava se, että vammaisten henkilöiden tulee saada tarvitsemansa tuki käsiteltävien asioiden ymmärtämiseen ja omien näkemystensä esiintuomiseen. Sote-maakunnan on huolehdittava muun muassa siitä, että sote-maakunnan toiminnassa, kuten vaikuttamistoimielinten toiminnassa, käytetään tarvittaessa selkokieltä ja kuvatukea ym. puhetta korvaavia kommunikaatiotapoja.

7. Sote-maakuntalain 8 luvussa säädetään sote-maakuntien yhteistoiminnasta. Onko siitä esitetty säädettäväksi sote-maakuntien toiminnan ja yhteistyön näkökulmasta tarkoituksenmukaisesti?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

Tekstikenttään: Tätä kysymystä tulisi tarkastella myös asiakasnäkökulmasta. Näiltä osin huolenaiheena on riittävän erityisosaamisen järjestäminen ja sujuvien siirtymäkausien varmistaminen niin, etteivät ihmiset jää vaille tarvitsemiaan palveluita missään uudistuksen vaiheessa.

8. Sote-maakunnan talouden ohjaus perustuu erityisesti sote-maakuntalakiin ja sote-maakuntien rahoituslakiin. Ohjaavatko sote-maakuntien rahoitusmalli ja sote-maakuntalain mukainen taloudenohjausmekanismi sote-maakuntien taloudenhoitoa tarkoituksenmukaisella tavalla?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

Tekstikenttään:

Perusmalli, eli rahoitus ja ohjaus valtion tehtävänä, on lähtökohtaisesti hyvä asia sote-palvelujen kannalta. Tukiliitto pitää tärkeänä, että talouden ohjauksessa muistetaan järjestelmän ensisijaisena tavoitteena olevan turvata sosiaali- ja terveyssektorin riittävät resurssit, jotta kansalaisten lakisääteisten oikeuksien toteutuminen voidaan varmistaa.

Lisäksi on tärkeää varautua tilanteisiin, joissa maakunnan tarvitsisi käyttää enemmän rahaa välttämättömiin palveluihin kuin valtio on sille kanavoinut. Myös tällä esityksellä on turvattava perustuslain ja substanssilakien mukaisten välttämättömien palvelujen saatavuus riippumatta maakunnan taloustilanteesta.

On tärkeää, ettei sosiaali- ja terveyspalveluissa kustannuksia hillitä toimilla, jotka rajoittavat kansalaisten tietoisuutta käytössään olevista palveluista tai vähentävät palvelujen kysyntää perimällä siitä asiakasmaksuja tai tekemällä palveluun pääsystä käytännössä vaikeaa tai hidasta.

Vammaisuus kestää yleensä koko elämän tai vammautumisen jälkeisen loppuelämän. Jotta vammaisen ihminen voi olla yhdenvertainen muiden ihmisten kanssa, vammaisuudesta johtuvien palvelujen tulee olla maksuttomia. Sote-uudistus ei saa johtaa siihen, että

vammaispalveluista tulee maksullisia palveluita tai jo nyt perittävät sosiaali- ja terveystalouden maksut nousevat. Riittävän toimeentulon edellytykset tulee muutenkin turvata kaikille kansalaisille, erityisesti heikoimmassa asemassa oleville.

9. Sote-maakuntalain 3 luvussa säädetään muun ohella sote-maakunnan lainanottovaltuudesta sekä investointien ohjauksesta koko julkisen talouden tasapainon huomioon ottavalla tavalla. Sote-maakunnille siirtyvien toimitilojen hallinnoinnista ei esitetä erikseen säädettäväksi. Turvaako ehdotettu investointien rahoitus- ja ohjausmalli tarpeellisten investointien toteuttamisen tarkoituksenmukaisella tavalla? Vastauksessa voi ottaa kantaa toimitilojen hallinnoinnin järjestämiseen paikallisella, alueellisella tai valtakunnallisella tasolla.

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

10. Maakuntalain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

9 § Palvelujen tuottaminen: (s. 949)

Pykälän perusteluissa ehdotuksen sivulla 407 todetaan, että "[p]erustuslain edellytykset huomioon ottaen yksityiseltä voidaan hankkia ainoastaan palveluja, joissa ei ole kytkentää julkisen vallan käyttöön tai julkisen hallintotohtävän hoitamiseen ja jotka eivät siten ole maakunnan viranomaistehtäviä."

Perusteluja tulisi näiltä osin muuttaa muotoon "perustuslain edellytykset huomioon ottaen yksityiseltä voidaan hankkia ainoastaan palveluja, joissa ei ole kytkentää merkittävään julkisen vallan käyttöön ja jotka eivät ole maakunnan viranomaistehtäviä, jollei asiasta erikseen säädetä toisin".

Ehdotamme säännöksen 1 momenttiin seuraavaa lisäystä: "Palvelusetelin ja henkilökohtaisen budjetin käytöstä säädetään erikseen."

Säännöksen 3 momenttiin ehdotamme seuraavaa lisäystä: "Palveluiden järjestämisen tavan tulee olla palvelun luonteeseen sopiva ja turvata palvelun asiakkaiden oikeuksien toteutuminen."

Säännöskohtaisissa perusteluissa tulisi todeta, että yksilöllisiin tarpeisiin perustuvia välttämättömiä vammaispalveluita ei siten yleensä tule kilpailuttaa julkisista hankinnoista annetun lain mukaisesti, eikä ainakaan missään tilanteessa avoimen menettelyn mukaisena hankintana.

30 § Aloiteoikeus: Sote-maakunnan jäsenellä on oikeus tehdä aloitteita sote-maakunnan toimintaa koskevissa asioissa.

Ehdotetun sote-maakuntalain 30 §:n sanamuoto mahdollistaa esimerkiksi sote-maakunnassa toimivien yhdistysten ja yritysten aloitteenteon. Tätä voidaan pitää demokratian toteutumisen kannalta hyvänä asiana. Jos tai kun tiettyjä palveluja keskitetään koko valtakunnan tasolla, aloiteoikeuden tulisi näissä tapauksissa koskea myös valtakunnallisia järjestöjä.

32 § Sote-maakunnan vaikuttamistoimielimet: Pykälän 3 momenttiin tulisi lisätä maininta siitä, että eri intressiryhmille tulisi tarjota osallistumisen mahdollisuuksia myös muissa kuin suoraan tiettyä ryhmää koskevissa kysymyksissä siten, että esimerkiksi lasten ja nuorten palveluita koskevassa vaikuttamisessa huomioidaan myös vammaiset lapset ja nuoret perheineen.

Lisäys voitaisiin kirjata muodossa: ”Edellä 1 momentissa tarkoitetuille elimille tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa sote-maakunnan toiminnan suunniteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on tai joilla vaikuttamistoimielin arvioi olevan merkitystä lasten ja nuorten, ikääntyneen väestön tai vammaisten henkilöiden taikka yhtäaikaaisesti useiden edellä mainittujen asiakasryhmien palveluiden kannalta, ja vaikuttamistoimielimet tulee ottaa mukaan osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen maakunnassa.”

Sote-maakuntalain 32 §:stä puuttuu vastaava säännös kuin kuntalain 28 §:n 1 momentissa: ”Vammaisilla henkilöillä sekä heidän omaisillaan ja järjestöillään tulee olla vammaisneuvostossa riittävä edustus.” Sote-maakunnan vammaisneuvoston osalta on tärkeää sisällyttää vastaava sääntely myös sote-maakuntalakiin. Ei ole riittävää, että asia mainittaisiin vain hallituksen esityksessä.

Hallituksen esityksessä tulisi vähintäänkin suosittaa, että sote-maakunnan vammaisneuvoston puheenjohtajaksi tai varapuheenjohtajaksi ei valittaisi maakunnan palveluksessa olevia vammaispalvelun viranhaltijoita. Vammaisneuvoston tosiasialliset mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa vammaisia henkilöiden oikeuksien edistämiseksi vaarantuu, mikäli vammaispalvelun viranhaltija voi määritellä, mitä asioita vammaisneuvostossa käsitellään. Tällaisesta löytyy esimerkkejä nykyisessä järjestelmässä.

Osallistumisoikeuksien toteutumisen kannalta olisi tarpeen säätää sote-maakunnan vammaisneuvoston oikeudesta saada nähtäväkseen asiakirjoja vammaisia koskevista palveluhankkeista jo niiden valmisteluvaiheessa (asiakirjat, jotka viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 6 ja 7 §:n mukaan eivät ole vielä julkisia). Vammaisneuvostolla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa esimerkiksi vammaispalvelujen hankintamenettelyyn, jos vammaisneuvostolta voidaan evätä oikeus nähdä hankinta-asiakirjat ennen niiden lopullista hyväksymistä (maakuntahallituksessa).

11. Muut vapaamuotoiset huomiot maakuntalaista

Vammaisten henkilöiden osallisuus on otettava huomioon uudistuksen kaikissa vaiheissa YK:n vammaissovituksen edellyttämällä tavalla.

Uudistusta toteutettaessa on välttämätöntä kiinnittää huomiota siirtymäkausien suunnitteluun: ihmiset eivät missään uudistuksen vaiheessa, eivät myöskään valmistelun aikana, saa jäädä vaille tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluita.

Kysymyksiä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaista

12. Muodostaako sote-järjestämislaki tarkoituksenmukaisen yleislain julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

13. Turvaavatko sote-järjestämislain säännökset sosiaali- ja terveyspalvelujen yhdenvertaisen saatavuuden?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

Tekstikenttään:

Silloin, kun tarvitaan erityistä osaamista, palvelujen kokoaminen suurempiin kokonaisuuksiin on perusteltua, jotta asiakkaille voidaan turvata laadukkaat palvelut.

Jotta palveluiden saatavuus ja saavutettavuus voidaan turvata, lailla pitää varmistaa, että etäisyys ei muodostu palvelun saamisen esteeksi. Muun muassa silloin, kun henkilö ei pääse palvelujen luo, ne on tuotava hänen luokseen. Myös esimerkiksi matkojen on oltava vammaiselle henkilölle maksuttomia.

Rakenteellinen järjestämisvastuun siirtäminen kunnilta sote-maakunnille ei yksin vielä muuta palvelujen laatua paremmaksi ja esimerkiksi turvaa parempaa yhdenvertaisuutta. Palveluiden laadun ja vaikuttavuuden kehittämisen tulee olla keskeinen tavoite, ja siihen tulee luoda kannusteet lakikokonaisuuteen. Sote-maakuntien kantokykyä ja asiakkaan saamaa palvelujen laatua on seurattava ja arvioitava säännöllisesti yhdenvertaisten palvelujen turvaamiseksi.

Myös sote-maakuntien sisällä tulee pystyä huomioimaan alueelliset tarpeet.

Palvelustrategiassa tulisi huomioida järjestöjen tuottamat palvelut ja muu järjestölähtöinen toiminta.

Integraation kannalta on keskeistä, että sote-maakunnan vastuulla on laatia asiakkaille yksilöllinen asiakassuunnitelma, joka pohjautuu sote-maakunnassa tehtyyn palvelutarpeen arviointiin ja velvoittaa palveluntuottajaa noudattamaan sitä.

Asiakkaiden ja potilaiden turvallisuuden ja heitä koskevat tiedon ajantasaisuuden kannalta asiakastietojärjestelmät ovat yksi avainasia.

14. Varmistaako laissa esitetty tehtävien määrittely kunnan ja maakunnan osalta väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toteutumisen? ”

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin (x)
- ei
- ei kantaa

Tekstikenttään: Viittaamme näiltä osin 1. kysymyksen yhteydessä esiin nostamiimme huolenaiheisiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toteutumisesta sote-uudistuksessa.

15. Turvaako 8 §:n sääntely sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun toteutumisen riittävällä ja tarkoituksenmukaisella tavalla?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

16. Onko 12 §:n sääntely ostopalvelujen hankkimisesta ja 12 a §:n sääntely vuokratyövoiman käytöstä tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin (x)
- ei
- ei kantaa

Tekstikenttään: Esitämme näiltä osin ehdotettuun lainsäädäntöön muutoksia jäljempänä.

17. Ovatko 13 §:n mukaiset yksityistä palveluntuottajaa koskevat vaatimukset perusteltuja

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

18. Onko 16 §:n sääntely yksityisen palveluntuottajan alihankinnasta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

19. Onko sote-maakuntien yhteistyöaluetta ja yhteistyösopimusta koskeva 33–36 §:n sääntely kokonaisuudessaan tarkoituksenmukainen?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin (x)**
- ei
- ei kantaa

20. Turvaako 37 §:n sääntely kaksikielisten sote-maakuntien yhteistyöstä osaltaan ruotsinkielisten palveluiden saatavuuden?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

Tekstikenttään: Ehdotettu malli ja yhteistyövelvoite antavat kaksikielisille maakunnille hyvät mahdollisuudet turvata tiettyjen sosiaali- ja terveyshuoltopalvelujen saatavuutta. Lisäksi säännös mahdollistaa sellaisten palvelujen kehittämistä, jotka eivät tällä hetkellä ole saatavilla kaikissa kaksikielisissä maakunnissa. Ehdotamme, että perusteluissa laajemmin avataan, minkä tyyppisistä palveluista voisi olla kyse. Ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista nimetä kaikkia kyseeseen tulevia palveluja, koska tilanne vaihtelee maakunnittain, ja tyhjentävää listaa olisi näin ollen hankala tehdä. Tilanne saattaa myös muuttua sote-maakunnissa, jolloin listaa pitäisi siinä tapauksessa päivittää.

21. Onko 49 §:n sääntely valmiuskeskuksesta tarkoituksenmukainen ja perusteltu?

kyllä (x)

- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

22. Minkä sote-maakunnan tehtäväksi tulisi säätää ruotsinkielisten palvelujen kehittämisen tukeminen (31 §) koko maassa?

On tärkeää, että on olemassa kansallinen mandaatti sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisestä ruotsin kielellä kaikissa kaksikielisissä maakunnissa. Sote-ehdotuksessa tehtävä on annettu sote-maakunnalle X. Pykälässä tai perusteluissa ei ole kuitenkaan avattu, mitä ”kehittämisen tukemiseen” kuuluu. Oletamme, että tehtävä koostuu ruotsinkielisen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio toiminnan tukemisesta jokaisessa kaksikielisessä sote-maakunnassa. Tätä tehtävää varten vastuussa olevalla sote-maakunnalla pitäisi olla ymmärrystä ruotsinkielisen väestön ominaispiirteistä ja olosuhteista, ruotsinkielisen väestön ja ammattilaisten tarpeista sekä vahva yhteys tutkimustoimintaan. Tämä edellyttää hyviä suhteita esimerkiksi yliopistoihin ja korkeakouluihin, erityisesti lääketieteen, terveydenhuollon sekä sosiaalihuollon koulutusten osalta. Lisäksi on tärkeää, että yhteistyö vastaavanlaisen suomenkielisen toiminnan kanssa toimii. Muuten vaarana on, että ruotsinkielinen tutkimus- ja kehittämistoiminta jää irralliseksi eikä seuraa kansallisia kehittämissuuntia. Lisäksi maakunnalla on oltava riittävät resurssit kehittämistoiminnan koordinointiin. Sote-maakunta X tulisi olla se maakunta, joka parhaiten vastaa näihin kriteereihin.

Sote-ehdotuksen 37 §:ssä veloitetaan kaksikieliset sote-maakunnat sopimaan keskinäisestä yhteistyöstä ja työnjaosta ruotsinkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen toteuttamisessa. 37 § 3 mom. säädetään X sote-maakunnalle velvollisuudesta koordinoida sopimuksen laatimista. Näemme, että tällä kyseisellä sote-maakunnalla tulee olla ymmärrystä kaksikielisestä sosiaali- ja terveydenhuollosta sekä tietoa ruotsin- ja kaksikielisistä palveluntuottajista, kaksikielisissä sote-maakunnissa olemassa olevista ruotsinkielisistä palveluista ja palvelukokonaisuuksista sekä hallinnollisia resursseja sopimusneuvotteluihin. Koska 31 § ja 37 § asettavat hyvinkin erilaisia vaatimuksia X sote-maakunnalle, näemme että nämä tehtävät pitää jakaa kahden eri sote-maakunnan kesken.

23. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

4 § Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus: 4 §:n 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että "[s]osiaali- ja terveystalveluja toteutettaessa on edistettävä esteettömyyttä." Jotta kyseinen lainkohta olisi linjassa YK:n vammaissopimuksen esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevan 9 artiklan kanssa, em. kohta tulee kirjata ehdotettua velvoittavampaan muotoon esimerkiksi seuraavasti: "Sosiaali- ja terveystalvelut on toteuttava niin, että ne ovat esteettömiä ja saavutettavia". Lisäksi säännöksen perusteluissa tulee nykyistä tarkemmin kuvata sitä, mitä monimuotoinen esteettömyys ja saavutettavuus sosiaali- ja terveystalvelujen kontekstissa tarkoittavat, ja antaa tästä konkreettisia esimerkkejä.

5 § Palvelujen kieli: Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että "[j]os sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä tai asiakas ei aisti- tai puhevamman tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on sen lisäksi, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, talveluja annettaessa mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta."

Kyseinen säännös tulee muun muassa YK:n vammaissopimuksen velvoitteet huomioon ottaen kirjata ehdotettua velvoittavampaan muotoon, jotta vammaisten henkilöiden osallisuus ja itsemääräämisoikeus voivat tosiasiasa toteutua sosiaali- ja terveystalveluissa. Nykyinen sanamuoto, eritoten ilmaus "mahdollisuuksien mukaan" tarkoittaa käytännössä sitä, että tulkitseminen tai tulkin hankkiminen on asiakkaan näkökulmasta riippuvaista siitä, miten ehdotetun 5 §:n ilmausta "mahdollisuuksien mukaan" kussakin sote-maakunnassa tulkitaan. Tätä ei voida pitää myöskään yhdenvertaisuuden näkökulmasta hyväksyttävänä.

Tukiliiton ehdottama muutos säännökseen voitaisiin toteuttaa poistamalla momentista sanat "mahdollisuuksien mukaan", jolloin säännöksen mukaan talveluja annettaessa "on huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta" kyseisen momentin tarkoittamissa tilanteissa.

Mikäli sanat "mahdollisuuksien mukaan" jäisivät lopulliseen säännökseen, tulkitseminen ja/tai tulkin hankkiminen pitäisi perustelujen tasolla asettaa talveluissa pääsäännöksi, ja lisäksi henkilöstöllä / viranomaisella tulisi olla velvollisuus perustella, miksi tulkitseminen tai tulkin hankkiminen ei ole yksittäisessä tapauksessa ollut mahdollista.

Perusteluissa tulisi kuvata niitä tilanteita, joissa tulkitseminen ja tulkin hankkiminen on erityisen tärkeää. Asiakkaan tulisi lisäksi voida saada tulkitsemisen järjestämisestä tai tulkin hankkimisesta tarvittaessa valituskelvoinen päätös.

5 §:n perusteluissa olisi syytä kiinnittää huomioita myös siihen, että talveluissa käytettävän kielen on oltava sellaista, että asiakas tosiasiasa ymmärtää, mistä asiassa on kysymys. Tulkitsemisen ja tulkin käyttämisen on tähdättävä sekä siihen, että asiakas tulee ymmärretyksi, sekä siihen, että hän tosiasiasa ymmärtää, mistä käsiteltävässä asiassa on kyse.

6 § Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa

Ehdotamme, että 6 §:n 3 momentin loppuun lisätään seuraava lause: ”Kunnan on osaltaan edistettävä järjestöjen toimintaedellytyksiä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.”

7 § Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sote-maakunnassa

Ehdotetun sote-järjestämislain 7 §:ssä säädetään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä sote-maakunnassa. Ehdotetun 7 §:n mukaan [s]otemaakunnan on myös osaltaan mahdollisuuksiensa mukaan edistettävä järjestöjen toimintaedellytyksiä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Tukiliitto ehdottaa, että sote-järjestämislain 7 §:n viimeinen virke muutetaan seuraavaan muotoon:

”Sote-maakunnan on edistettävä järjestöjen toimintaedellytyksiä ja tehtävä yhteistyötä järjestöjen kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.”

12 § Edellytykset palvelujen hankkimiselle yksityiseltä palveluntuottajalta: Pykälän 2 momentin 1 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi seuraavasti: ”[s]ote-maakunta ei saa hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta 1 momentissa tarkoitettuna palveluna: 1) palveluja, joihin sisältyy sote-maakunnan järjestämisvastuun toteuttamiseen kuuluvia tehtäviä tai palveluja, joihin sisältyy julkisen vallan käyttöä;”

Tällaisenaan ehdotettu säännös tarkoittaisi käytännössä sitä, ettei esimerkiksi kehitysvammaisten ihmisten ympärivuorokautisia asumisen palveluja voitaisi hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta, sillä mainittujen palvelujen yhteydessä on tarpeen tehdä julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä, kuten rajoitustoimenpiteitä. Tämä on erittäin ongelmallista ottaen huomioon sen, että nykyisin merkittävä osa kehitysvammaisille henkilöille suunnatuista asumisen palveluista on yksityisten palveluntuottajien tuottamia. Yksityisten palveluntuottajien ja erityisesti järjestötaustaisten toimijoiden toimintaedellytykset esimerkiksi kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien henkilöiden palveluiden järjestämisessä on turvattava myös jatkossa.

Ehdotetun 12 §:n 2 momentin 1 kohdan sanamuoto tulisi edellä mainituin perustein muuttaa muotoon ”palveluja, joihin sisältyy merkittävää julkisen vallan käyttöä, jollei lailla toisin säädetä”. Kuten perustelujen sivulla 548 tuodaan esiin, esimerkiksi lastensuojelulaissa ja laissa kehitysvammaisten erityishuollosta on säädetty rajoitustoimenpiteistä, joissa julkisen vallan käyttönä pidettävää rajoitustoimivaltaa voidaan käyttää tietyin edellytyksin myös yksityisen palveluntuottajan tuottamissa palveluissa. Yksityiset palveluntuottajat tuottavat suuren osan esimerkiksi kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien ihmisten asumisen palveluista. Tämän tulee olla mahdollista myös jatkossa.

1 momentin loppuun ehdotamme seuraavaa lisäystä: ”Yksityisiä palveluita on järjestettävä ja hankittava sellaisella tavalla, joka on palvelun luonteeseen sopiva ja joka turvaa palvelun asiakkaiden oikeuksien toteutumisen.”

Perusteluihimme ehdotamme seuraavaa lisäystä: Esimerkiksi yksilöllisiin tarpeisiin perustuvia välttämättömiä vammaispalveluita ei niiden luonteen vuoksi tule kilpailuttaa, vaan ne tulee hankkia ensisijaisesti asiakkaan omaan valintaan perustuvilla menettelyillä, kuten henkilökohtaisella budjetilla, tai esimerkiksi julkisista hankinnoista annetun lain 110 §:n tarkoittamalla suorahankinnalla kyseisen lainkohdan edellytysten täytyessä.

34 § Sote-maakuntien yhteistyösopimus: Pykälään olisi syytä ottaa säännös siitä, että ainakin valtakunnallisesti keskitettävistä palveluista tulee säätää vähintään asetustasoisesti, mutta asetuksella voitaisiin säätää myös esimerkiksi vaativampien vammaispalveluiden tai kehitysvammalääketieteen osalta sote-maakuntien kesken sovittavasta yhteistyöstä 34 § 4 momentin mukaisesti (ks. myös Markku Niemelän ja Riitta Hakoman selvityshenkilöraportti vuodelta 2018 erityishuoltopiirien asemasta sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa sekä Vammaisfoorumin syksyllä 2019 sosiaali- ja terveysministeriölle esim. 19.12.2019 päivätyssä asiakirjassa esittämät ehdotukset vammaispalveluiden järjestämisestä sote-uudistuksessa, mm. osaamisen keskittämisestä vammaisasioiden osaamiskeskukseen).

34 §:n 2 momentin 3 kohdan perusteella olisi sovittava toimenpiteistä, joilla toteutettaisiin koko yhteistyöalueella vaikuttava, laadukas ja kustannustehokas sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen ja tuotantorakenne tarkoituksena toteuttaa palvelujärjestelmä, joka mahdollistaisi myös käytännössä kaikille asiakkaille yhdenvertaiset palvelut lainsäädännön määrittelemällä tavalla. Säännös ei kuitenkaan määrittäisi sitä, miltä etäisyydeltä palvelut tulisi olla saatavilla (s. 595).

Yllä mainitun kohdan perusteluihin tulee jollain tavalla kirjata se, että vaikka koko maahan sovellettavaa etäisyyttä palveluiden saatavuudelle ei alueellisten erojen vuoksi ole mahdollista määritellä, on tärkeää varmistua siitä, että yhteistyösopimuksissa huomioidaan kuitenkin se periaate, että terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut tuotettaisiin mahdollisimman lähellä ihmisten omia yhteisöjä myös maaseutualueilla siten kuin esimerkiksi YK:n vammaissopimuksen 25 artiklan c) kohta edellyttää.

Palveluiden järjestämisestä sovittaessa on tärkeää ottaa huomioon se, että etä- tai digipalvelut eivät ole kaikille asiakkaille tosiasiaassa toimiva vaihtoehto. Myös tämä seikka olisi syytä mainita pykälän perusteluissa.

Ehdotetun 34 §:n 2 momenttiin olisi syytä lisätä kohta siitä, että sopimuksessa tulisi sopia toimenpiteistä, joilla varmistetaan palveluiden esteettömyys ja saavutettavuus.

35 § Yhteistyösopimuksen valmistelu ja toteutumisen seuranta:

YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3. kohta edellyttää, että laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkoja, joilla mainittua sopimusta pannaan täytäntöön, sekä muissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta.

Yhteistyösopimuksissa tehdään päätöksiä myös vammaisten henkilöiden hoidon ja sosiaalipalveluiden järjestämisestä, ja em. artiklan tarkoittaman osallistamisen toteuttamiseksi ehdotetun lain 35 §:n perusteluihin tulisi ainakin lisätä maininta siitä, että sopimusten valmistelussa tulisi ottaa huomioon myös kolmannen sektorin tuottama seurantatieto.

37 § 4 momenttiin ehdotetaan seuraavaa lisäystä:

”Ennen keskinäistä yhteistyötä koskevan sopimuksen hyväksymistä kaksikielisten sote-maakuntien on kuultava sosiaali- ja terveysministeriötä, kansalliskielilautakuntia, kaksikielisten sote-maakuntien palveluksessa olevan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökuntaa sekä ruotsinkielisiä ja saamenkielisiä asiakas- ja potilasjärjestöjä.”

Näin varmistetaan, että sopimuksen laadinnassa huomioidaan sote-maakunnissa esiintyviä tarpeita mahdollisimman hyvin.

24. Muut vapaamuotoiset huomiot sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaista.

Tukiliitto kannattaa lakiesityksen 48 §:n huomioita poikkeusoloista ja häiriötilanteista. Koronaviruksen aiheuttama poikkeustilanne on osoittanut varautumisen merkityksen ja sen puutteet vammaisten ihmisten näkökulmasta. Varautumissuunnitelmissa tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten häiriö- ja poikkeustilanteissa turvataan vammaisten ihmisten oikeudet ja kuuleminen sekä tosiasiaa kuulluksi tuleminen.

Esityksessä tulee näkyä velvollisuus käyttää apuna järjestöissä olevaa asiantuntemusta ja osaamista.

Kysymyksiä pelastustoimen järjestämislaista

25. Lain 8 §:ssä ehdotetaan säädettävän pelastustoimen järjestämisen valtakunnallisista tavoitteista. Säännöksessä luetellaan asiat, jotka valtakunnallisissa strategisissa tavoitteissa on määriteltävä. Luettelo ei ole tyhjentävä. Ovatko säännöksessä luetellut kohdat tarkoituksenmukaisia?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

26. Mikä pitäisi lisätä/mikä pitäisi poistaa?

27. Lain 13 §:ssä ehdotetaan säädettävän sote-maakunnan seuranta- ja arviointivelvollisuudesta. Lisäksi lain 16 §:ssä ehdotetaan säädettävän sote-maakunnan pelastustoimen omavalvonnasta. Onko sote-maakunnille ehdotettu seuranta-, arviointi- ja omavalvontakokonaisuus tarkoituksenmukainen?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

28. Pelastustoimen järjestämislain 5 pykälässä säädetään tehtävien kokoaminen suurempiin kokonaisuuksiin, jos se on välttämätöntä palvelujen saatavuuden, yhdenmukaisuuden tai laadun turvaamiseksi taikka tehtävien vaativuuden tai niistä johtuvien suurten kustannusten perusteella. Ovatko säännöksessä esitetyt koottavat tehtävät perusteltuja?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

29. Mitä kansainvälisessä pelastustoiminnassa hyödynnettäviä erityisresursseja (kalusto, muodostelmat) olisi tarkoituksenmukaista koota jonkun maakunnan/maakuntien hoidettavaksi?

30. Mitä kansainvälisen avunannon ja vastaanottamisen edellyttämiä toimintoja (hälyttäminen, varustaminen jne.) olisi tarkoituksenmukaista koota johonkin maakuntaan/maakuntiin ja jos kyllä, mihin maakuntaan/maakuntiin?

31. Pelastustoimen järjestämislain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

32. Muut vapaamuotoiset huomiot pelastustoimen järjestämislaista.

Maakunnallisten vammaisneuvostojen sekä vammaisjärjestöjen osaamista tulisi hyödyntää myös pelastustoimen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tällainen yhteistyö esimerkiksi tiedonvälityksen ja koulutuksen muodossa olisi omiaan lisäämään esimerkiksi vammaisten henkilöiden arkiturvallisuutta.

Tukiliitto muistuttaa YK:n vammaissopimuksen velvoitteista. Vammaisten ihmisten ja vammaisjärjestöjen osallistamisesta on kirjaus artikkelissa 4 sen 3 kohdassa. Osallistaminen on perusteltua lisätä esim. pykälän 8 valtakunnalliset tavoitteet pelastustoimen järjestämiselle ja pykälän 7 pelastustoimen yleinen ohjaus, suunnittelu ja kehittäminen yksityiskohtaisiin perusteluihin.

Pykälässä 9 säädetään pelastustoimen neuvottelukunnasta. Pykälän yksityiskohtaisiin perusteluihin on hyvä lisätä maininta YK:n vammaissopimuksen osallistamisvelvoitteesta. Käytännössä se tarkoittaa, että vammaisjärjestöillä tulisi olla edustus neuvottelukunnassa.

Pykälässä 16 säädetään sote-maakunnan pelastustoimen omavalvonnasta. Omavalvonnassa on otettava huomioon myös vammaiset ihmiset ja haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa on hyvä nostaa vahvemmin esiin ennaltaehkäisevä työ. Samoin siinä on perusteltua nostaa esiin tiedon saavutettavuuden merkitys ja välttämättömyys.

Kysymyksiä voimaanpanolaista

33. Sote-maakuntien aluejaon pohjana on kuntaperusteinen maakuntajako, josta säädetään voimaanpanolain 5 §:ssä. Onko ehdotettu aluejako tarkoituksenmukainen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen näkökulmasta?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

34. Sote-maakuntarakennelain 3 §:n mukaan maakuntajako toimii nykyiseen tapaan myös muiden valtion aluejakojen perustana. Lisäksi maakuntajako toimii maakuntien liittojen toimialuejaon pohjana. Onko ehdotettu 5 §:n mukainen aluejako tarkoituksenmukainen muun aluehallinnon näkökulmasta?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

35. Lakiehdotuksessa Etelä-Savon ja Pohjois-Savon maakuntia ehdotetaan muutettavaksi siten, että Enonkoski, Rantasalmi, Savonlinna ja Sulkava siirtyisivät Etelä-Savosta Pohjois-Savoon. Muutos vaikuttaa sekä sote-maakuntaan että valtion aluejakojen pohjana olevaan maakuntajakoon. Mihän maakuntaan näiden kuntien tulisi kuulua ja mitä vaikutuksia vaihtoehtoilla olisi lausunnonantajan toimintaa:

- Etelä-Savon maakuntaan
- Pohjois-Savon maakuntaan

36. Lakiehdotuksessa Uudenmaan maakunnan alueella sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä vastaisi neljä sote-maakuntaa (Itä-Uusimaan sote-maakunta, Keski-Uusimaan

sote-maakunta, Länsi-Uusimaan sote-maakunta, Vantaa-Keravan sote-maakunta) sekä Helsingin kaupunki, joka ei kuuluisi mihinkään sote-maakuntaan. Muiden aluejakojen osalta Uudenmaan nykyinen maakunta olisi yksi kokonaisuus. Onko ehdotettu sääntely aluejakojen näkökulmasta tarkoituksenmukainen?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

37. Turvaako väliaikaisten toimielinten kokoonpano ja laissa säädetyt tehtävät uudistuksen toimeenpanon (7 - 8 §)?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

Tekstikenttään: Kehitysvammalääketieteen osaaminen ja myös muu lakkautettavilla erityishuoltopiireillä oleva osaaminen (esim. psykososiaalisen tuen, neuropsykiatrisen valmennuksen ja kommunikaation ohjauksen osaaminen) sekä sen riittävä huomioiminen väliaikaisten toimielinten kokoonpanossa on varmistettava.

38. Voimaanpanolain 4 luvun mukaan sairaanhoitopiirien ja erityishuoltopiirien kuntayhtymät, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtäviin liittyvä kuntien ja eräiden kuntayhtymien irtain omaisuus, lomapalkkavelka ja sopimukset siirtyvät sote-maakunnille. Kuntien toimitilat ja kiinteistöt jäävät kuntien omistukseen. Onko omaisuusjärjestelyjä koskeva ratkaisu hyväksyttävä?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

39. Voimaanpanolain 4 luvussa säädetään kuntien oikeudesta saada valtiolta korvaus uudistukseen liittyvien omaisuusjärjestelyjen aiheuttamista välittömistä kustannuksista sekä

korvausmenettelystä. Korvaus kohdistuisi ensisijaisesti kunnille ja kuntayhtymille jääviin omaisuuseriin, esimerkiksi siirtymäajan jälkeen käytöstä poistuvien toimitilojen kustannuksiin. Onko kompensatiosääntely hyväksyttävä?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

40. Voimaanpanolain 17 §:n mukaan kunnallisia sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen palveluja tuottavissa organisaatioissa työskentelevä henkilöstö siirtyisi maakuntien palvelukseen liikkeenluovutuksen periaatteiden mukaisesti. Lisäksi henkilöstö, joka muualla kunnan hallinnossa tai tukipalveluissa tekee pääasiallisesti sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä, siirtyisi maakuntien palvelukseen. Onko henkilöstön siirtymisestä esitetty säädettäväksi henkilöstön aseman näkökulmasta tarkoituksenmukaisesti?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

41. Onko 28 §:n mukainen ulkoistamissopimusten mitättömyyttä koskeva sääntely perusteltu ja turvaako se osapuolten aseman riittävästi?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

42. Turvaako Kårkullan toiminnan jakamista koskevat ehdotukset sen toiminnan jatkuvuuden sote-maakuntien toimintana?

Pääosin kyllä. Ehdotuksen mukaan Kårkulla-kuntayhtymän ylläpitämät asumisyksiköt sekä työ- ja päivätoimintakeskukset siirtyisivät sote-maakuntien vastuulle. Yksiköiden määrä vaihtelee sote-maakunnittain; esimerkiksi Kymenlaaksossa ei ole tällä hetkellä yhtäkään ruotsinkielisille kehitysvammaisille tarkoitettua yksikköä, ja Vantaa-Keravan sote-maakunnassa on ainoastaan

yksi asumisyksikkö. On tärkeää, että sote-maakunnat voivat tehdä yhteistyötä maakuntarajojen yli, ja että esimerkiksi asumispalveluja voidaan ostaa myös sote-maakuntarajojen yli. Vastuu palvelujen järjestämisestä tulisi kuitenkin säilyä asiakkaan sote-maakunnalla. Näkemyksemme mukaan 37 § mahdollistaa tällaisen yhteistyön.

Tulevien maakuntien järjestämistehtävän ja tuottamisen tueksi vammais- ja erityishuoltokysymyksiin tarvitaan erikoistunutta osaamista. On hyvä, että kaksikieliset sote-maakunnat veloitetaan sopimaan erityistä osaamista edellyttävistä palveluista ruotsin kielellä, kuten Kårkullan asiantuntija-, kehittämis- ja tutkimustoiminnan EUC:n palveluista. Jotta EUC:n toimintaa voidaan ylläpitää ja kehittää, tulisi toiminnan rahoitus turvata pitkällä tähtäimellä, esimerkiksi kiinteällä rahoituksella sekä käyttäjäkohtaisella lisärahoituksella (kuten ehdotettu Niemelän ja Hakoman raportissa erityishuollon asemasta sote-uudistuksessa, 2016).

Lisäksi olisi tärkeää säätää siirtymäajasta, jonka aikana peruspalvelut siirtyvät kokonaan sote-maakunnalla. Sote-maakunnissa on ollut osaamisvajeita esimerkiksi kehitysvammaisten ihmisten kommunikaation ja kohtaamisen suhteen, mistä syystä heidät on ohjattu erityishuollon palveluihin, vaikka asiakkaan ongelma kuuluisi hoitaa perusterveydenhuollossa. Tätä osaamisvajetta pitää saada kurottua siirtymäajan aikana, jolloin tarvitaan resursseja erityishuollon konsultoimiseen sekä sote-maakuntien henkilökunnan koulutukseen.

43. Uudistus tulisi ehdotuksen mukaan voimaan vuoden 2023 alusta. Onko uudistus toteutettavissa uudistuksessa ehdotetussa aikataulussa?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

44. Voimaannolain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

45. Muut vapaamuotoiset huomiot voimaannolaista.

Lainsäädännössä on oltava riittävät mekanismit varmistamaan se, että ihmiset saavat tarvitsemansa palvelut myös siirtymäkaudella uudistusta toteutettaessa.

Kysymyksiä maakuntien rahoituslaista

46. Valtio rahoittaa pääosin perustettavien sote-maakuntien toiminnan, eli vastuu sosiaali- ja terveystieteiden ja pelastustoimen rahoittamisesta osoitetaan valtiolle. Onko ratkaisu uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta tarkoituksenmukainen?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

Tekstikenttään: Peruskuvio, eli rahoitus valtion tehtävänä, on lähtökohtaisesti hyvä asia sote-palvelujen kannalta.

47. Valtion rahoituksen taso kullekin varainhoitovuodelle perustuu lähtökohtaisesti sote-maakuntien edellisen vuoden laskennallisiin kustannuksiin. Valtion rahoituksen tasoa korotetaan vuosittain arvioidun palvelutarpeen muutoksen (7§), kustannustason (hintojen) (8 §), tehtävämuutosten (9 §) sekä toteutuneiden kustannusten perusteella (10 §). Palvelutarpeen muutoksen osalta esitykseen sisältyy valtion rahoituksen kasvua osittain hillitsevä tekijä siten, että arvioidusta tarpeen muutoksesta huomioidaan 80 %:n osuus kolmannelta vuodesta lähtien (36 §). Lisäksi sote-maakunnalla on oikeus lisärahoitukseen, edellyttäen, että lain 11 §:ssä tarkoitetut edellytykset täyttyvät. Onko sote-maakunnilla riittävät taloudelliset edellytykset suoriutua lakisääteisistä tehtävistä?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

Tekstikenttään: On tärkeää huomioida ja varautua tilanteisiin, joissa maakunnan tarvitsisi käyttää enemmän rahaa välttämättömiin palveluihin kuin valtio on sille kanavoinut. Myös tällä esityksellä on turvattava perustuslain ja substanssilakien mukaisten välttämättömien palvelujen saatavuus riippumatta maakunnan taloustilanteesta.

Vammaisuus kestää yleensä koko elämän tai vammautumisen jälkeisen loppuelämän. Jotta vammaisen ihminen voi olla yhdenvertainen muiden ihmisten kanssa, vammaisuudesta johtuvien palvelujen tulee olla maksuttomia. Sote-uudistus ei saa johtaa siihen, että vammaispalveluista tulee maksullisia palveluita tai jo nyt perittävät kansainvälisesti vertaillen korkeat sosiaali- ja terveyspalvelujen maksut nousevat. Riittävän toimeentulon edellytykset tulee muutenkin turvata kaikille kansalaisille, erityisesti heikoimmassa asemassa oleville.

48. Ovatko sote-maakuntien valtion rahoituksen **sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävien** rahoituksen määräytymistekijät (luku 3) ja niiden painokertoimet perusteltuja?

- kyllä
- kyllä pääosin

ei pääosin (x)

- ei
- ei kantaa

Tekstikenttään: Vammaisuus ja sen aiheuttamat palveluntarpeet pitää huomioida rahoituksen osalta määräävissä tarvetekijöissä ja niiden painokertoimissa riittävällä tavalla, mikä ei nyt näy ehdotuksessa.

49. Ovatko sote-maakuntien valtion rahoituksen **pelastustoimen tehtävien** rahoituksen määrätymistekijät (luku 4) ja niiden painokertoimet perusteltuja?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei

ei kantaa (x)

50. Sote-maakunnan rahoituksessa otetaan huomioon siirtymätasauksena laskennallisten kustannusten mukaisen rahoituksen ja sote-maakunnan alueen kuntien toteutuneiden kustannusten erotus siten, että muutosta rajataan 7 vuoden ajan vuosittain porrastetusti kasvaen. Enimmäismuutos rajataan toistaiseksi pysyvästi enintään +/-150 euroon asukasta kohden vuodesta 2029 lähtien (35 §).

a) Onko maakuntien rahoitukselle vuosille 2023–2029 esitetty siirtymäaika riittävä?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei

ei kantaa (x)

b) Onko toistaiseksi pysyvä enimmäismuutostasaus kannatettava?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin

- ei

- ei kantaa (x)

51. Valtion rahoitus maksetaan sote-maakunnalle kuukausittain viimeistään kuukauden ensimmäisenä päivänä. Varainhoitovuoden tammikuussa ja kesäkuussa maksetaan molempina 2/12 koko vuoden rahoituksesta ja muina kuukausina jäljelle jäävä rahoitus yhtä suurina erinä (25 §). Sen lisäksi vuoden 2023 rahoituksen tammikuun maksuerästä puolet maksetaan sote-maakunnalle vuoden 2022 joulukuun 1 päivänä (37 §). Onko rahoituksen maksatuksen aikataulu maksuvalmiuden ja kassan hallinnan kannalta tarkoituksenmukainen?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei
- ei pääosin

- ei kantaa (x)

52. Maakuntien rahoituslain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

104 §. Kunnallisverotuksen invalidivähennys: Pykälä ehdotetaan kumottavaksi, jolloin kunnallisverotuksen invalidivähennys poistuisi tuloverotuksesta.

On varmistettava, että vähennyksen poistosta saatavat tulot kohdennetaan vammaisten henkilöiden palveluihin esimerkiksi vammaispalvelulainsäädännön uudistamisen yhteydessä.

53. Muut vapaamuotoiset huomiot maakuntien rahoituslaista.

Kuntien riittävä rahoitus pitää turvata ottaen huomioon niiden vastuun muun muassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Rahoituksen yleiskatteellisuuden riskinä ovat maakunnan poliittiset ratkaisut. Maakunta voi itse määritellä valtiolta saadun rahoituksen kohdentamisen. Tällä voi olla kielteinen vaikutus vammaisten ihmisten palvelujen rahoituksen turvaamiseen ja alibudjetoinnin poistumiseen. Nykyisin alibudjetointi sote-sektorilla on valitettavan yleistä. Todellisuudessa koko vammaispalvelulain voimassaoloajan kunnat ovat yleiskatteellisella rahoituksella toistuvasti alibudjetoineet vammaispalveluiden rahoitusta. On kannatettavaa, että ennakoimattoman palvelutarpeen ilmaantuessa on mahdollisuus saada lisärahoitusta.

Esityksen mukaan sote-maakunnalle myönnetty valtionrahoitus perustuisi perushintaan. Perushinta olisi sote-maakunnan laskennallisten kustannusten ja määräytymisperusteiden asukaskohtainen hinta tai peruste, jonka määrä vahvistettaisiin 6 §:n perusteella ja perushintojen käyttöä koskevien 13 ja 21 §:ssä säädettyjen asetuksenantovaltuuksien nojalla

vuosittain valtioneuvoston asetuksella. Perushinta olisi valtion rahoituksen laskennan lähtökohta. Perushinnat ovat väline, jolla säädellään sote-maakuntien kokonaisrahoituksen määrää ja rahoituksen jakautumista eri määräytymisperusteille. Asetuksella säädettäisiin vuosittain sote-maakunnan asukaskohtaisesta ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttöä kuvaavien laskennallisten palvelutarpeiden perushinnoista sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen, asukastiheyden, vieraskielisyyden, kaksikielisyyden, saaristoisuuden, saamenkielisyyden sekä pelastustoimen tehtävien perushinnoista. Esitetyt vuotuiset sote-maakunnan asukaskohtaiset ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttöä kuvaavat laskennalliset palvelutarpeiden perushinnat eivät kuvaa erityisesti vammaisten ihmisten palvelutarpeista syntyviä kustannuseriä. Tämä on selkeä puute.

Perustuslakivaliokunta on valiokuntakäytännössään kiinnittänyt huomiota rahoituksen riittävyyteen (PeVL 26/2017 vp, PeVL 15/2018 vp, PeVL 65/2018 vp). Valiokunnan mukaan perustuslain 22 §:n mukaiseen perusoikeuksien toteuttamisveloitteeseen kuuluu valtion vastuu huolehtia siitä, että maakunnilla on käytännön edellytykset suoriutua tehtävistään. Valiokunnan mukaan maakuntien rahoituksen perusteltu lähtökohta on myös, että tehtävistä säädettäessä on huolehdittava rahoitusperiaatteen mukaisesti maakuntien tosiasiallisista edellytyksistä suoriutua velvoitteistaan. Ratkaisevassa asemassa maakuntien sote-palvelujen järjestämistehtävän asianmukaisen hoitamisen turvaamisessa on nimenomaan valtion rahoituksen riittävyys ja sen oikea kohdentaminen. Olennaista on, että sote-palvelujen rahoituksen on riittävästi vastattava palvelutarvetta ja turvattava, etteivät sote-palveluista perittävät asiakasmaksut suuruudellaan siirrä palveluja niitä tarvitsevien ulottumattomiin.

Asiakasmaksulain uudistaminen nykyistä paremmin on välttämätöntä. Asiakasmaksut eivät saa johtaa sote-palvelujen käyttämättä jättämiseen tai niiden alikäyttöön.

Kysymyksiä muista lakiluonnoksista

Kuntien rahoitusta koskeva lainsäädäntö

54. Ovatko valtionosuusjärjestelmään esitetyt, sote-uudistuksesta aiheutuvien merkittävien kuntakohtaisten muutosten lieventämiseksi esitetyt tasausjärjestelyt hyväksyttäviä ja riittäviä (laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 29 ja 30 §)?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

55. Ovatko valtionosuuskriteerit sekä niiden painotukset yleisesti ottaen perusteltuja (laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta, luku 2 sekä luonnos valtioneuvoston asetukseksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta)?

- kyllä
- kyllä pääosin

- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

56. Kuntien rahoitusta koskevan lainsäädännön pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

57. Muut vapaamuotoiset huomiot kuntien rahoitusta koskevasta lainsäädännöstä.

Verolainsäädäntö

58. Pidätkö maakuntien rahoituksen keräämiseksi esitettyjä verojärjestelmän muutoksia hyväksyttävänä?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

59. Verolainsäädännön pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

60. Vapaamuotoiset huomiot verolainsäädännöstä.

Maakuntien ja kuntien henkilöstöä koskeva lainsäädäntö

61. Kunnallista henkilöstöä koskevan lainsäädännön soveltamisalaa ehdotetaan muutettavaksi koskemaan myös maakuntien henkilöstöä. Maakuntien työnantajaedunvalvontaa hoitaisi uudella lailla säädettävä Kunta- ja maakuntatyönantajat KT. Onko henkilöstön asemasta ja työnantajaedunvalvonnasta esitetty säädettäväksi tarkoituksenmukaisesti?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin

- ei
- ei kantaa (x)**

62. Onko eläkkeiden rahoittamisesta esitetty säädettäväksi tarkoituksenmukaisesti?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)**

63. Vapaamuotoiset huomiot henkilöstön asemasta ja/tai työnantajaedunvalvonnasta sekä eläkkeistä.

Uusimaa-laki

64. Turvaako Uudenmaan erillislaki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen alueella yhdenvertaisesti muuhun maahan verrattuna?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)**

65. Turvaavatko HUSin lakisääteisiä tehtäviä koskevat säännökset erikoissairaanhoidon järjestämisen sekä yliopistollisen sairaalan tutkimus-, kehittämis- ja opetustehtävät (5 §)?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)**

66. Onko terveydenhuollon järjestämisvastuun jakautumisesta Uudellamaalla esitetty säädettäväksi tarkoituksenmukaisesti (Uudenmaan sote-maakuntien ja Helsingin kaupungin ensisijainen järjestämisvastuu, HUSin lakisääteiset tehtävät ja HUS-järjestämissopimus; 4, 5 ja 10 §)?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

67. Ovatko Helsingin kaupungin talouden eriyttämistä koskevat säännökset tarkoituksenmukaisia ja riittäviä turvaamaan toiminnan vertailtavuuden muuhun maahan nähden (5 luku)?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

68. Uusimaa-lain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

69. Vapaamuotoiset huomiot Uudenmaan erillislaista?

Yleishallintoa koskevat lait

70. Yleishallintoa koskevien lakien pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

71. Vapaamuotoiset huomiot yleishallintoa koskevasta lainsäädännöstä.

Kysymyksiä sote-maakuntarakennelaista

72. Sote-maakuntarakennelaisissa säädetään maakuntajaosta, joka toimii myös sote-maakuntien alueiden pohjana. Lisäksi laissa säädetään sote-maakuntien muuttamisesta, joka johtaa myös vastaavalla alueella maakuntajaon muutokseen. Onko esitetty sote-maakuntien ja niiden pohjana olevan maakuntajaon suhde sekä jaon muutosprosessi kriteereineen selkeä ja tarkoituksenmukainen ottaen huomioon maakuntajaon merkityksen muille aluejaoille?

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

73. Pidätkö esitettyjä edellytyksiä sote-maakuntien muuttamiseksi tarkoituksenmukaisena sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen näkökulmasta? (erityisesti sote-maakuntarakennelain 2, 5 ja 10 §:t)

- kyllä
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

74. Sote-maakuntarakennelain pykäläkohtaiset muutosehdotukset. OHJE: Erittele vastaukseen, mihin pykälään muutosehdotus liittyy lisäämällä pykälän numero ennen muutosehdotusta. Tee näin jokaisen pykälän kohdalla, jota kommentoit.

75. Muut vapaamuotoiset huomiot sote-maakuntarakennelaista.

Maakuntien ohjaus

76. Valtion ohjausta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon että pelastustoimen järjestämisessä vahvistettaisiin. Onko tämä uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta perusteltua?

- kyllä (x)
- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei

- ei kantaa

77. Ministeriöt ja maakunta kävisivät vuotuiset neuvottelut, joissa tarkasteltaisiin maakunnan toimintaa ja taloutta toteumatietojen ja ennusteiden näkökulmasta. Lisäksi erilliset ohjausneuvottelut käytäisiin vuosittain yhteistyöaluekohtaisesti. Onko neuvottelujen tavoite ja käsiteltävä asiakokonaisuus tarkoituksenmukainen?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

78. Maakuntien ja valtioneuvoston välille suunnitellaan ministeriöiden ja järjestämisvastuussa olevien tahojen vuorovaikutukseen perustuvaa aktiivista ohjausta, joka perustuisi avoimeen näkemysten ja tietojen vaihtoon sekä järjestäjien toiminnan ja talouden jatkuvaluonteiseen arviointiin. Onko ohjausmalli uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta perusteltu?

- kyllä
- kyllä pääosin (x)**
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa

Uudistuksen vaikutukset

79. Vaikutusten arvioinnissa on kuvattu ehdotuksen keskeiset vaikutukset. Miltä osin vaikutusten arviointia olisi korjattava, tarkennettava tai täydennettävä?

On olennaisen tärkeää, että uudistusta valmisteltaessa arvioidaan laajasti ja huolellisesti uudistuksen vaikutuksia erityisesti haavoittuvimmassa asemassa oleviin ja usein runsaasti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita käyttäviin ja tarvitseviin ihmisiin. Vaikka ehdotus sisältää vammais- ja lapsivaikutusten arviointia, niin näitä arviointeja tulisi nähdäksemme vielä tarkentaa ja täydentää erityisesti vammaisten ihmisten nykyistä yhdenvertaisemman palveluiden saamisen mahdollisuuksien sekä vammaisten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien lasten perheisiin kohdistuvien vaikutusten arvioimisen osalta.

80. Onko uudistuksen muutuskustannukset tunnistettu ja arvioitu asianmukaisesti?

- kyllä

- kyllä pääosin
- ei pääosin
- ei
- ei kantaa (x)

81. Uudistuksesta aiheutuvia ICT:n ja tiedonhallinnan muutoskustannuksia on arvioitu hallituksen esityksen vaikutusarvioinneissa edellisen vaalikauden maakunta- ja sote-valmistelussa tunnistettujen kustannusarvioiden perusteella. Millaisia tarkennuksia ja täydennyksiä nyt esitettyihin arvioihin tulisi tehdä?

82. Näkemyksenne muista mahdollisista ICT- ja digiasioihin liittyvistä vaikutuksista ehdotetussa palvelurakenteessa?

83. Minkälaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin liittyviä vaikutuksia järjestämisvastuuseen ja ostopalveluihin liittyvästä täsmentävästä sääntelystä sote-maakunnille aiheutuisi (liittyen esimerkiksi palvelurakenteen muuttumiseen tai palvelutuotannosta aiheutuviin kustannuksiin):

a) vuosina 2021-2022?

b) vuosina 2023-2024?

c) vuodesta 2025 alkaen?

84. Osa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevista sote-maakunnille siirtyvistä hankintasopimuksista saattaisi olla uusien säännösten nojalla mitättömiä. Sote-maakunta olisi velvollinen korvaamaan palveluntuottajille sopimusten mitätöitymisen takia hyödyttömäksi jäävät investoinnit. Minkälaisia vaikutuksia lakisääteisestä mitättömyydestä aiheutuisi sote-maakunnille tai yksityisille palveluntuottajille?

a) vuosina 2021-2022?

b) vuosina 2023-2024?

c) vuodesta 2025 alkaen?

85. a) Tulisiko arvionne mukaan sote-maakunnille siirtyviä hankintasopimuksia mitätöitymään järjestämisvastuuta ja ostopalveluja koskevan sääntelyn nojalla?

- kyllä
- ei

b) jos kyllä, mikä olisi mitätöityvien sopimusten euromääräinen arvo?

c) liittyisikö arvionne mukaan mitätöityviin sopimuksiin yksityisille palveluntuottajille hyödyttömiksi jääviä investointeja, mitä nämä välittömät hyödyttömäksi jäävät investoinnit olisivat ja kuinka suurista menetyksistä olisi kyse?

Uudistuksen toimeenpanon tuki

86. Mihin aiheisiin liittyvää valtakunnallista tukea katsotte tarvitsevanne sote- ja maakuntauudistuksen alueelliseen toteutukseen?

- sote-integraatio
- palvelutarpeen arviointi
- hallinto ja johtaminen
- henkilöstösiirrot
- talous
- omaisuusjärjestelyt
- tietohallinto ja ICT
- viestintä ja osallisuus

muuta, mitä?

Muut kysymykset

87. Mahdolliset ehdotukset käsitteen "sote-maakunta" korvaamiseksi jollain muulla käsitteellä.

88. Ehdotus sote-maakuntanne nimeksi.

89. Muut vapaamuotoiset huomiot hallituksen esitysluonnoksesta.

On hyvä, että esityksen nykytilan kuvauksessa on eritelty YK:n vammaissopimuksen keskeiset velvoitteet. Esityksessä on kuitenkin kohtia, joissa YK:n vammaissopimus ja sen velvoitteet on otettava huomioon esitettyä paremmin. Erityistä huomiota on kiinnitettävä osallistamisvelvoitteeseen. Tukiliitto tukee Vammaisfoorumia ja Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan (VANE) lausunnoissaan esiin tuomia huomioita YK:n vammaissopimuksen keskeisistä velvoitteista.

90. Muut yksilöidyt säädösmuutosehdotukset.

Hakari Kari
Sosiaali- ja terveysministeriö

Tyyskä Saija
Sosiaali- ja terveysministeriö